

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО І ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Одна з нагальних потреб сучасного суспільства – потреба у професійних, компетентних, здатних до постійного професійного та особистісного розвитку, професійно мобільних, конкурентноспроможних на ринку праці фахівцях. Саме сучасна система вищої освіти покликана створювати відповідні умови для підготовки таких фахівців. Але як, показала практика, класична когнітивно-орієнтована модель освіти спрямована лише на звасвоєння студентами знань, яка домінувала в Україні до 90-х років ХХ ст., не задовольняє зазначені потреби суспільства у висококваліфікованих фахівцях. Це зумовило зміни загальноосвітньої парадигми. Сутність змін полягає в тому, що освіті надається сенс не стільки пізнавальний, скільки розвиваючий. Однією з провідних тенденцій сучасної освіти є її гуманітаризація та висування на перший план цінності розвитку особистості як майбутнього фахівця. В зв'язку з цим, в сучасній освіті з'явилися й нові цінності: особистість як суб'єкт особистісно-професійного становлення, її потенціал, можливості, самореалізація, саморозвиток, самоосвіта, творчість, саморух та інші, що значно розширюють простір світогляду людини, як самоорганізуючої системи, здатної до саморуху, саморозвитку, самодетермінації. Для того, щоб освіта стала гуманістично орієнтованою, вона повинна «набути особистісного смислу» [4]. Традиційна технологія навчання, орієнтована на фіксацію, відтворення інформації та готових зразків людської діяльності, лише створює ілюзію навчання, оскільки знання лише тоді стають справжніми, коли проходять крізь призму особистісного ставлення до них, наділяються особистісними смислами, співвідносяться з домінуючими потребами та стають потенціалом постійного особистісного та професійного розвитку. Мова йде про формування особистісних смислів навчання в особистісно-орієнтованій моделі навчання. Практика показує, що для того, щоб у студентів з'явилася внутрішня потреба в конструюванні зони свого найближчого осмисленого розвитку, однієї тільки зміни виду психолого-педагогічного впливу недостатньо. Навіть в умовах недирективного управління студенти відчують труднощі там, де від них вимагають прийняття на себе відповідальності за власну навчальну діяльність. Вони виявляють своєрідну залежність від управління ззовні і не схильні розподіляти відповідальність за навчальний процесом [5].

Навчання у ВНЗ за навчальним процесом [5]

Діяльність людини, і відрізок цілісного системного освітнього процесу. Саме повнота проживання цього періоду повинна дозволити особистості стати професіоналом та успішно самореалізуватися. Самореалізація особистості в освіті – один із етапів її розвитку і становлення. Розвиток готовності особистості до самореалізації, як прояву задатків і можливостей, пов'язана з гуманістично-орієнтованою освітою, цілісним підходом до розвитку особистості. Самореалізація передбачає збалансований та гармонійний розвиток різних аспектів особистості шляхом докладання адекват-

них зусиль, спрямованих на розкриття особистісного потенціалу - базової індивідуальної характеристики, ядра особистості. Особистісний потенціал, за Д.О. Леонтьєвим [2], є інтегральною характеристикою рівня особистісної зрілості, а головним феноменом особистісної зрілості та формою прояву особистісного потенціалу є самодетермінація особистості. Під самодетермінацією розуміють здатність особистості вибирати та робити вибір, відчувати себе, а не підкріплення, стимули чи якісь інші сили, які можуть виступати в якості детермінант її поведінки. При цьому, саме особистість, її переконання, бажання і стремління є джерелом та причинами її поведінки, а успіхи чи поразки в діяльності пояснюються ефективністю саморегуляції.

У світлі означених тенденцій, гостро постає проблема побудови освітнього середовища та освітнього процесу сучасного ВНЗ, які б актуалізувати зміну позиції студента з об'єкта навчання в активного і свідомого суб'єкта навчально-професійної діяльності, забезпечували умови для особистісного та професійного становлення особистості студента, як самодетермінованого суб'єкта свого професійного і життєвого шляху.

Одним із варіантів розв'язання проблеми особистісного та професійного становлення студента як самодетермінованого суб'єкта свого професійного і життєвого шляху, ми пропонуємо програму психологічного забезпечення розвитку мотивації учіння та самореалізації студентів у ВНЗ.

Дана програма розроблена на основі комплексного психологічного дослідження психологічних проблем самодетермінації мотивації учіння студентів в інтегрованому освітньому середовищі, яке може виступати аналогом ціннісного середовища особистості [5]. Дослідження проводилося у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна», де навчаються спільно студенти з різним соціальним статусом та станом здоров'я (інтегроване освітнє середовище).

Базуючись на концептуальних засадах гуманістично-орієнтованого підходу, пропонується для впровадження програма тренінгового супроводу. Мета даної програми, що ґрунтується на концепції професійного становлення студентів у ВНЗ Е. Ф. Зеєра [1] та виділенні ним етапів професійного становлення студентів (етап адаптації студентів, який охоплює перший рік навчання (перший курс); етап інтенсифікації – 2-3 курс навчання; етап професійної ідентифікації – 4-5 курс), відповідно до її поетапної реалізації, полягає в забезпеченні психологічної безпеки процесу входження особистості в нові соціальні ролі, розвитку особистісних і професійних компетенцій, актуалізації позиції особистості як активного і свідомого суб'єкта навчально-професійної діяльності та життєдіяльності цілому.

Програма включає такі змістовні блоки:

1. *Ціннісно-смисловий*: усвідомлення життєвого покликання, власних потенційних можливостей, життєвої мети (значення постановки мети, знаходження мети, формулювання цілей, усвідомлення проміжних і кінцевих цілей, перешкод у досягненні цілей); розгляд власних цілей і суб'єктивної якості життя у контексті професійного становлення; планування досягнення цілей, підключен-

ня ресурсу, необхідного для самореалізації, допомога в знаходженні власних цілей і перспектив в освітньому та соціокультурному середовищі.

2. Актуалізація і розвиток особистісних психологічних ресурсів втілення ціннісно-сислової спрямованості: в основі формування – усвідомлена цінність і навички відповідальності, гнучкості, креативності, позитивного психологічного настрою (ставлення до себе, до інших); усвідомлення необхідності саморозвитку та особистісних змін, як умови суб'єктивного психологічного благополуччя та самореалізації; сприяння в знаходженні балансу особистісних характеристик для самореалізації; ставлення до здоров'я як особистісного ресурсу.

3. Проектування професійних успіхів: розвиток особистісних та професійно важливих якостей, оптимальних життєвих стратегій, що забезпечують гарантоване просування до успіху через освоєння технологій саморозуміння, самоприйняття, самопрезентації.

Основним психологічним методом реалізації комплексної програми – є метод соціально-психологічного тренінгу, оскільки активізуючий ефект соціально-психологічного тренінгу обумовлений такими його характеристиками, як створенням безпечного тренінгового середовища яке забезпечує розуміння учасниками себе та групових процесів в міжособистіному спілкуванні та взаємодії; створює можливості для активного включення в діяльність, максимально наближеної до професійної; забезпечує можливість відчувати себе в іншій ролі, пережити нові почуття та емоції в безпечних умовах групи; розуміти яким чином кожний з учасників впливає на групу в процесі міжособистісної взаємодії; забезпечує можливість формування необхідних навичок та умінь. Крім того, групові форми психологічної роботи також сприяють профілактиці та ослабленню невротичних нашарувань: почуття самотності, безпорадності, тривоги, стимулюють соціальну активність, сприяють перебудові ставлень з оточуючими. Ефективні переживання і досвід набутий в групах соціально-психологічного тренінгу природно переноситься у реальний світ та стає частиною власного досвіду особистості.

Зупинимося детальніше на описі програми.

Етап адаптації (1 курс навчання). У традиційному плані адаптація студентів першого курсу розглядається як сукупність основних аспектів, що відображають основні напрямки діяльності студентів: адаптація до умов та змісту професійного освітнього процесу (приспособлення до нових форм викладання, контролю і засвоєння знань, до іншого режиму праці і відпочинку, самостійному способу життя і тому подібне); адаптація до групи (включення в колектив однокурсників, засвоєння його правил, традицій); адаптація до нової соціальної ролі - студента та опанування її правилами, правами, обов'язками; початок процесу адаптації до майбутньої професії (засвоєння професійних знань, умінь і навичок, якостей).

При дослідженні проблеми адаптації студентів У ВНЗ (С. Г. Рудакова [3]) з'ясовано, що інтенсивність адаптаційних процесів визначають три параметри: 1) рівень актуального розвитку особистості; 2) складнощі в навколишньому середовищі; 3) рівень особистої активності і цілеспрямованості. Перші два пара-

метри визначають величину адаптаційного бар'єру, який необхідно подолати. Таким чином, успішне подолання адаптаційних бар'єрів можливе двома шляхами: зменшенням самого адаптаційного бар'єру і збільшенням адаптаційного потенціалу особистості.

Тренінг ефективної адаптації спрямований на формування та посилення адаптаційного потенціалу особистості. Основна мета тренінгу ефективної адаптації – розвиток навичок ефективної адаптації: міжособистісного спілкування та взаємодії в новому колективі, навичок самопізнання, рефлексії, самопрезентації та уміння взаємодіяти в спільній діяльності. *Мета* соціально-психологічного тренінгу ефективної адаптації конкретизується в наступних задачах: оволодіння необхідними соціально-психологічними знаннями; розвиток здібностей адекватного та більш повного пізнання власного „Я” та інших людей; розвиток адекватної самооцінки та самоствавлення; діагностика та корекція особистісних якостей, умінь та навичок необхідних для успішної взаємодії в студентській групі; дослідження індивідуальних стилів міжособистісної взаємодії та трансформація їх з метою ефективної адаптації.

Тренінг ефективної адаптації складається з 6 занять. Тривалість кожного заняття - 2 години.

Основні блоки тренінгу:

1. Підготовчий етап. Ознайомлення учасників тренінгу з основними цілями та завданнями тренінгу, форматом тренінгу. Знайомство учасників тренінгової групи з тренером та між собою; з'ясування очікувань учасників групи від тренінгу. Встановлення та прийняття правил тренінгової групи.

2. Основний етап проведення тренінгової програми.

а) Визначення в особистісній картині світу поняття "майбутня професія", усвідомлення їх значущості для особистості. Підведення учасників групи до визначення та усвідомлення власних особистісних якостей. Діагностика, аналіз і оцінка власного "Я", його потенціалу. Підвищення позитивного рівня самоствавлення шляхом рефлексії та представлення власних чеснот, особистісних якостей; б) Знайомство з поняттям "адаптація" зі складовими адаптації. Навчання та відпрацювання технік ефективної адаптації: самопрезентація власного „Я”, знайомство з Іншим та усвідомлення цінності Іншого; розкриття своїх цілей у взаємодії; техніка ведення діалогу, дискусії; в) Аналіз основних проблем самопрезентації власного "Я", аналіз та самооцінка власних якостей та почуттів. Прогнозування та планування найближчих цілей власного життя: постановка та аналіз цілей, моделювання способів досягнення найближчих цілей, розвиток внутрішнього потенціалу, як основи успішного майбутнього. Тренінгові методи: творчі вправи, вправи на розвиток рефлексії, методи арт-терапії, групове обговорення результатів, виконання вправ; г) Формування навичок ефективної комунікації: ефективне слухання, рефлексивне слухання, передача інформації, використання відкритих запитань, техніки перефразування, аргументації. Виділення, аналіз та самооцінка власних якостей для ефективної комунікації та взаємодії; д) Формування навичок міжособистісної взаємодії: навичок групової дискусії, „мозкового штурму”, навичок групового прийняття рішень.

3. Заключний етап тренінгу: узагальнення психологічного досвіду, набутих навичок, умінь, отриманих під час роботи в тренінговій групі. Рефлексія власного стану до та в кінці тренінгової програми, аналіз запланованих очікувань від тренінгу та отриманих результатів. Обговорення вражень від тренінгової роботи з учасниками групи, усвідомлення свого стану та змін, що відбулися. Виділення навичок, дій, стратегій, які учасники групи будуть використовувати в подальшому житті.

Тренінгові методи, які використовуються в програмі: вправи на підвищення групової динаміки та згуртованості, проєктивні творчі розповіді, інформаційно-теоретичні блоки, організаційно-діяльнісні ігри, вправи на розвиток соціальної перцепції, метод "мозкового штурму", ігрові вправи, проєктивний малюнок, групове обговорення результатів виконання вправ.

Етап інтенсифікації особистісного та професійного становлення майбутнього фахівця (2-3 курс навчання) характеризується як стадія інтенсивного розвитку особистості, загальних та спеціальних здібностей, емоційно-вольової регуляції, інтелекту, відповідальності за власні рішення, самостійність; подальшого усвідомлення і побудова життєвих та професійних цілей; актуалізації і розвитку особистісних ресурсів; усвідомлення необхідності саморозвитку як умови особистісної та професійної самореалізації. Тренінгові програми, які реалізуються на даному етапі охоплюють основні тенденції етапу: тренінг особистісного розвитку „Зустріч із собою” (16 годин); тренінг цілепокладання та досягнення цілей (12 годин); тренінг асертивної поведінки (12 годин). Зазначені тренінги логічно пов'язані між собою. *Основна мета* тренінгу особистісного розвитку „Зустріч із собою” - сприяти самопізнанню, повному і точному уявленню про себе як індивідуальності, пізнанню власних психологічних особливостей, оцінити їх, визначити своє ставлення до них; формувати почуття позитивного самоприйняття; утвердити в свідомості значущість окремої особистості; формувати мотивацію до саморозвитку, як основу потреби самоактуалізації особистості.

Змістовні блоки тренінгу:

1. Блок „Я і Я”: розвиток навичок самопізнання, рефлексії, саморозкриття; аналіз власних якостей, потенційних можливостей, поведінки, самоствавлення. Обговорення ступеню прийняття самого себе (своєї індивідуальності, неповторності, позитивних та негативних рис). Усвідомлення необхідності власної активності, саморозвитку, особистісної позиції, формування активного ставлення до життя.

2. Блок „Я та Інший”: формування навичок міжособистісної перцепції та взаємодії. Усвідомлення особистісних якостей та формування вмінь, необхідних для ефективного міжособистісного спілкування (вміння виявляти підтримку, розуміння, дружелюбність, позитивне ставлення до себе та Інших, регулювання власних почуттів та поведінки в міжособистісній взаємодії). Розвиток комунікативних вмінь та навичок (активного слухання, емпатійних здібностей, спостережливості, точної передачі інформації). Отримання нового досвіду у спілкування, вдосконалення рівня довіри до оточуючих.

3. Блок „Я, Світ, Майбутнє”: усвідомлення себе, власних потенційних можливостей, життєвих цілей необхідних для саморозвитку, самореалізації та відчуття психологічного благополуччя. Завдання даного блоку сформувати уявлення, навички та уміння взаємодіяти зі Світом, Іншими та собою. Використовуються вправи на візуалізацію, моделювання, розвиток рефлексії, творчості. Групове обговорення після виконання вправ, дає можливість отримати зворотній зв'язок від кожного учасника, щодо емоцій, переживань, думок та поведінки.

Тренінг цілепокладання та досягнення цілей. Мета тренінгу – отримання знань, розвиток навичок та умінь роботи з цілями (формування, усвідомлення та шляхи ефективного досягнення цілей).

Змістовні блоки тренінгу:

1. Блок 1. «Я та мої цілі» - робота з ціннісно-сисловою сферою особистості. Основні завдання блоку: 1. Формування поняття „ціль”, життєві цілі, професійні цілі, реальні цілі, псевдоцілі, ідеальні цілі, ближні та дальні цілі. 2. Діагностика власних цілей за критеріями СМАРТ (ресурс, обмеження в досягненні цілей, визначеність в часі, реалістичність цілей, специфічність цілей). 3. Виділення та аналіз ближніх та дальніх цілей.

2. Блок 2. «Ресурси досягнення цілей» - дослідження власних переконань та перешкод які заважають досягненню цілей; робота з особистісними ресурсами для досягнення цілей. Основні завдання блоку: 1. Знаходження шляхів для досягнення власних цілей, усвідомлення відповідальності за досягнення/недосягнення власних цілей. 2. Розширення діапазону власних можливостей для досягнення цілей. 3. Формування навичок та умінь роботи з цілями (технологія „Управління по цілях”).

Тренінг асертивної поведінки. Мета тренінгу - формування навичок впевненої поведінки, саморозуміння, розуміння інших та конструктивної поведінки у взаємодії з оточуючими.

Змістовні блоки тренінгу.

Блок 1. „Королівство власного Я”. Основні завдання блоку: розуміння кордонів власного "Я", своєї "психологічної території", своїх прав, внутрішньої свободи, несвободи та можливостей; дослідження установок невпевненої поведінки. Формування поняття "асертивність" та впевнена поведінка. Розвиток здібностей до ідентифікації з іншою людиною, вміння передбачати її дії. Розвиток рівня довіри собі, довіри до оточуючих, позитивного самоствавлення.

Блок 2. „Асертивна поведінка”. Завдання які вирішуються в другому блоці: Діагностика та аналіз власних паттернів поведінки; диференціація агресивної та впевненої поведінки, їх індикатори. Відпрацювання навичок розрізняти ці види поведінки та розуміння витоків невпевненої та агресивної поведінки. Розвиток навичок впевненої поведінки: саморозкриття почуттів, емоцій; вербалізація власних почуттів, переживань; знаходження конструктивного компромісу; наполегливість, аргументація. Опанування техніками аргументації асертивної поведінки: „техніка Я-висловлювань”, „техніка позитивних відповідей Сократа”, техніка „розділення аргументацій”.

Основні методи тренінгу „Асертивної поведінки” є: моделюючі ситуації, вправи-саморозкриття, вправи-самопрезентації, проєктивний малюнок, вправи на візуалізацію, вправи на групове обговорення, вправи на групову взаємодію.

Етап професійної ідентифікації (4-5 курс) характеризується формуванням професійної ідентичності (приналежності до певної професії) та готовністю до майбутньої професії; сформованістю уявлень про себе як майбутнього фахівця та особистість; свої професійні цілі та можливості їх реалізації. Для реалізації завдань етапу професійної ідентифікації ми застосовуємо тренінгові програми: „Тренінг професійної компетентності” та „Тренінг професійної самопрезентації”.

„Тренінг професійної компетентності” розрахований на 16 годин. Мета тренінгу – формування особистісної готовності, професійних компетенцій та професійної компетентності до майбутньої професії; створення можливостей для активного включення в діяльність, максимально наближеної до професійної.

Блок 1. „Особистісна готовність до майбутньої професії”. Завдання блоку: діагностика, аналіз особистісної готовності до майбутньої професії; виділення особистісних компетенцій та їх індикаторів до майбутньої професії; здійснення корекційно-розвиваючих заходів, які сприятимуть формуванню або трансформації необхідних особистісних переконань, якостей, компетенцій, поведінки; надання необхідної супервізійної допомоги в формуванні образу Я, як представника майбутньої професії.

Блок 2. „Професійна компетентність”. Завдання блоку: формування поняття „професійна компетентність” (інструментальна, комунікативна, соціально-психологічна) та „професійні компетенції”; діагностика та аналіз власних професійних компетенцій та їх індикаторів; актуалізація особистісного потенціалу та розвиток необхідних професійних компетенцій; формування стратегій саморозвитку професійної компетентності.

Вирішення поставлених завдань в тренінгу досягаються використанням наступних тренінгових методів: ділові ігри, ситуативно-професійні завдання, групова дискусія, зворотний зв'язок, індивідуальні професійно направлені завдання, групові завдання.

„Тренінг професійної самопрезентації” розрахований на 12 годин. Мета та направленість тренінгу – формування навичок та умінь професійної самопрезентації в ситуації пошуку роботи та відбору на вакантну посаду.

Мета тренінгу реалізується в наступних задачах:

1. Сформуванню знання про професійну самопрезентацію, як ефективний спосіб управління враженнями про себе як професіонала.
2. Визначення в особистісному просторі розуміння та поняття „майбутня робота, майбутня посада, сфера діяльності”. Визначення їхньої значущості для особистості.
3. Формування навичок професійної самопрезентації: заочної (написання резюме, інформації про кандидата на посаду). Відпрацювання технологій написання резюме.

4. Формування навичок професійної самопрезентації – очної (бесіда при прийомі на роботу).

5. Відпрацювання навичок та прийомів проходження структурованої та неструктурованої бесіди, при відборі на посаду.

Основний етап проведення тренінгової програми.

а) Визначення в особистісній картині світу поняття "майбутня робота", "майбутня кар'єра" усвідомлення їх значущості для особистості. Підведення учасників групи до визначення та усвідомлення власних професійно важливих якостей та особистісних якостей. Аналіз і оцінка власного "Я", його потенціалу. Підвищення позитивного рівня самоствалення шляхом рефлексії та представлення особистісної готовності, професійних компетенцій, необхідних в майбутній роботі. б) Знайомство з поняттям та складовими стратегії самопрезентації "самопрезентація" та "самопросування". Навчання та відпрацювання технік самопросування: реальна демонстрація своїх професійних та особистісних можливостей, розкриття своїх власних цілей, формулювання своїх запитів та умов до майбутньої роботи, посади. в) Аналіз основних проблем професійної самопрезентації, аналіз та самооцінка власних якостей та почуттів. Прогнозування та планування власного професійного життя: постановка та аналіз професійних цілей, моделювання способів досягнення найближчих професійних цілей, розвиток внутрішнього потенціалу, як основи успішного майбутнього. г) Формування навичок професійної самопрезентації: заочної (написання резюме) та очної (бесіда при прийомі на роботу). Виділення, аналіз та самооцінка професійно важливих якостей учасників тренінгової групи. Складання власних резюме та їх презентація в групі. Знайомство та оволодіння навичками очної самопрезентації, необхідними при прийомі на роботу. Тренінгові методи: ділові ігри, навчальні кейси,

Реалізація представленої програми сприятиме особистісному та професійному становленню майбутніх фахівців і, як наслідок, забезпеченню соціального замовлення щодо виховання гармонійної, цілісної особистості, здатної до творчої й активної життєвої позиції.

Отже, мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку. Акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світових тенденцій розвитку та запитів суспільства, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Література

1. Зеер, Э. Ф. Психология профессий / Э.Ф.Зеер / Учебн. пособие [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Академический проект, Фонд «Мир», 2006. – 336 с.
2. Леонтьев, Д. А. Личностный потенциал как основа самодетерминации / Д. А. Леонтьев // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ. / под общ. ред. Б. С. Братуся, Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2002. – Вып. 1– С. 56-65.

3. Рудакова, С. Г. Психолого-педагогическое сопровождение адаптации студентов в вузе / С. Г. Рудакова / Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Биробиджан, 2005. – 23 с.
4. Сенько, Ю. В. Гуманитарные основы педагогического образования / Ю. В. Сенько. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 240 с.
5. Сердюк, Л.З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід: монографія /Л.З.Сердюк/ – К.: Університет „Україна”, 2012 р. – 323 с.

Лахтадир О.В.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито зміст комунікативної компетентності й охарактеризовано її складові. Розглянуто комунікативну компетентність як інструмент комунікативної реалізації особистості.

Ключові слова: комунікація, міжособистісна взаємодія, компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, психологічна структура.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття – під впливом бурхливого соціально-економічного й інформаційно-технологічного розвитку – в суспільстві посилюється інтерес до розвитку комунікативної компетентності, потрібної для успішної міжособистісної взаємодії. Комунікативна компетентність особистості реалізується у різних сферах діяльності, її значущість зростає в умовах збільшення й ускладнення інформації. Це і зумовило потребу в особливій увазі до її становлення та розвитку у фахівців – зокрема, у представників соціономічних професій. Ці фахівці у процесі здійснення професійної діяльності мають постійно вступати у спілкування з різними (за віком і фахом) категоріями людей, а відтак, повинні володіти високорозвиненою комунікативною компетентністю як психологічним інструментом продуктивної міжособистісної взаємодії.

Комунікативна компетентність (спільно з іншими, потрібними для успішної професійної діяльності компетентностями) є індикатором, що дає змогу визначити готовність особистості до активної й ефективної участі в життєдіяльності суспільства, готовність до подальшого особистісного і комунікативного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «комунікативна компетентність» є однією з важливих наукових категорій, вивчення якої почалося ще в 60-70-х рр. ХХ століття. На сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених аналізу особливостей цього феномена. Проте у дослідників немає однастайності у розумінні змісту комунікативної компетентності. Представники різних галузей наукових знань описують це поняття з позиції власних